

Spis treści

Najczęściej stosowane metody w resocjalizacji dzieci i młodzieży..... 2

Bibliografia..... 12

Najczęściej stosowane metody w resocjalizacji dzieci i młodzieży

Ogromną rolę w rozwoju systemów resocjalizacyjnych odegrał i odgrywa system progresywny, który stanowi odmianę systemu dyscyplinarno-izolacyjnego. Naczelna idea tego systemu w postępowaniu z jednostkami wykolejonymi społecznie sprowadza się do przeświadczenia, że u każdego człowieka istnieje wrodzone dążenie do wolności i poprawy swojego położenia, co powinno pobudzać i motywować do pracy nad sobą. W ten sposób przyjęto, że każdy podopieczny instytucji resocjalizacyjnej może i powinien stać się kowalem poprawy swojego losu na terenie placówki reedukacyjnej.¹

Idea progresji lansowana była także przez K. Lukasa i W. Croftona i tak jak poprzednio sprowadzona została do tworzenia poziomów lub sekcji, ze względu na stopień zresocjalizowania wychowanków. W ten sposób rozluźniano reżim więzienny aż do wprowadzenia grup półwolnościowych i możliwości warunkowego zwolnienia osób poddających się oddziaływaniom resocjalizacyjnym na terenie placówki.²

Obok idei progresji pojawiła się także idea regresji, czyli odwróconej progresji, która w swoim radykalizmie budziła znacznie większy sprzeciw, a Rabinowicz uważał ją za zwyrodnienie systemu progresywnego i jego nielogiczną antytezę.³

Skuteczność organizacji oddziaływań wychowawczych na terenie ośrodka, jest całkowicie zależna od zaangażowania kadry pedagogicznej i personelu administracyjno-obługowego. Osobisty stosunek kadry do przyjętych rozwiązań metodycznych w ramach mikrosystemu wychowawczego, to pierwszy i niezbywalny warunek, ale też ważna jest solidność wykonywania przyjętych założeń organizacyjnych i morale kadry pedagogicznej.

Programy resocjalizacyjne oparte na stosowaniu „polityki żetonów” i szerzej, warunkowania instrumentalnego, są powszechnie stosowane w USA. Zdobyte przez wychowanków punkty niekiedy są wymieniane na dolary. Za zarobione w ten sposób pieniądze podopieczni mogą zrobić zakupy w przykładowym sklepie. Uzyskanie

¹ M. Kalinowski, J. Pełka, Zarys dziejów resocjalizacji nieletnich, Wydawnictwo APS, Warszawa 1996, s. 44

² E. J. Dukaczewski, Rys historyczny rozwoju opieki nad dzieckiem społecznie niedostosowanym (przestępczym) w Polsce do wybuchu II wojny światowej, [w:] K. Pospiszyl (red.) Resocjalizacja nieletnich, Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne, Warszawa 1990, s. 27

³ L. Rabinowicz, Podstawy nauki o więziennictwie, Gebethner i Wolf, Warszawa 1935, s. 68

odpowiedniej puli punktów pozwala na przejście do grupy najbardziej uprzywilejowanej, w której można poruszać się bez nadzoru pedagogicznego.⁴

Resocjalizacja jest to swoista odmiana socjalizacji, czyli są to procesy przyswajania różnorodnych wzorów kulturowych i społecznych, wartości doświadczających i oddziałujących na człowieka w stopniu i zakresie wyznaczonym dynamiką, poziomem jego rozwoju oraz charakterem otoczenia, w którym tkwi człowiek. W potocznym znaczeniu resocjalizacja odnosi się do procesu, w którego rezultacie ustępują skutki i przejawy socjalizacji społecznie destruktywnej: antagonistyczno-destruktywne postawy, charakterystyczne dla przedstawicieli środowisk złodziejskich, bandyckich czy chuligańskich, podkultur młodzieżowych i narkomanów. Trzeba jednak pamiętać, że społeczne przystosowanie człowieka, rodzaj i zakres jego uspołecznienia oraz stopień i funkcja społeczna jego samodzielności są nie tylko efektem wychowania. Zależą one także od procesu psychobiologicznego rozwoju człowieka, wpływów otoczenia, w którym tkwi człowiek i które wyznaczają zakres rozwojowych możliwości, procesu socjalizacji, jak również procesu wychowania. W tym więc ujęciu wychowanie jest intencjonalnym oddziaływaniem na określone osoby, w celu ukształtowania ich osobowości, a w szczególności postaw, hierarchii i systemu wartości według pożądanego wzoru.

Oprócz powyższego, warto także powiedzieć o tym, że w modelu socjopedagogicznym dominuje ujmowanie wychowanka, jako członka społeczności wychowawczej, a dynamika grupowa spełnia istotne funkcje socjalizacyjne, resocjalizacyjne i socjoterapeutyczne. Genezy systemu socjopedagogicznego należy szukać w tzw. republikach młodzieżowych. Jedną z pierwszych założył w Europie, angielski pedagog Homer Lane pod nazwą „Little commonwealth”, przeznaczoną dla młodocianych przestępców i był to bardzo śmiały, jak na owe czasy eksperyment pedagogiczny.⁵

Biorąc pod uwagę wychowanie resocjalizujące, którego przedmiotem są cechy osób mniej lub bardziej wykolejonych społecznie, należy zaznaczyć, że swoistość tej odmiany wychowania polega nie tylko na eksponowaniu odpowiedniej reedukacji eliminującej skutki uprzednich, destruktywnych oddziaływań socjalizujących. Chodzi tu także o wyrównywanie zapóźnień rozwojowych, które z reguły cechują osoby nieprzystosowane społecznie, zwłaszcza zapóźnione w sferze uczuć wyższych i mechanizmów kontroli wewnętrznej, a więc w sferze charakteru.

⁴ K. Pospizyl, E. Żabczyńska, Psychologia dziecka niedostosowanego społecznie, PWN, Warszawa 1980 s. 165 i n.

⁵ A.D. Ferriere, Samorząd uczniowski we wspólnotach młodzieżowych, brak wydawnictwa, Warszawa 1962, s. 55

Ponadto specjalne wychowanie resocjalizujące zakłada ścisłą współpracę wychowawcy, np.: kuratora sądowego z psychologiem klinicystą i ewentualnie psychiatrą, a proces wychowania w wielu wypadkach musi współwystępować z oddziaływaniem psychoterapeutycznym, jako że część osób społecznie nieprzystosowanych wykazuje zaburzenia stanu zdrowia psychicznego. Wychowanie resocjalizujące może być skuteczne tylko wówczas, gdy oddziaływania na osobowość wychowanka są częścią całego działania systemu. Polega ono m.in. na roztaczaniu odpowiedniej opieki i kontroli, a więc na eliminowaniu sytuacji, w których legalne zaspokajanie potrzeb jest utrudnione, natomiast nielegalne - ułatwione. Wychowanie resocjalizujące musi również obejmować działalność mającą na celu taką zmianę środowiska wychowanka, by konstruktywne sytuacje socjalizujące dawały mu więcej satysfakcji i wywierały trwalszy wpływ niż sytuacje będące źródłem antagonistyczno--destruktywnego przystosowania. Chodzi więc o to, by udział w konstruktywnej społecznie grupie rówieśniczej stawał się bardziej racjonalny i satysfakcjonujący niż udział w kręgu przestępczym. Jednak sprawą najważniejszą pozostaje ukształtowanie właściwego środowiska domowego (środowiska domowego naturalnego bądź też zastępczego - rodziny zastępczej). Zatem nauczyciele, wychowawcy, a także kuratorzy sądowi oraz pedagodzy różnej specjalizacji, zajmujący się młodzieżą trudną, muszą uwzględniać nie tylko oddziaływanie bezpośrednie na osobowość wychowanka (podopiecznego), ale współdziałać ze specjalistami w zakresie odpowiedniej terapii. Muszą oni także realizować zadania opiekuńcze i kształtować całe środowisko wychowanka.

Od wielu lat sądy rodzinne w Polsce, a także Europie Zachodniej, lub komitety administracyjno-społeczne (np. w krajach skandynawskich) w stosunku do nieletnich orzekają środki wychowawcze, wolnościowe, a więc podlegające wykonywaniu w środowisku otwartym. Środki te są stosowane w takich instytucjach, jak: kuratela sądowa dla nieletnich, kuratorskie ośrodki pracy z młodzieżą, ochotnicze hufce pracy oraz różne stowarzyszenia o charakterze społeczno-pedagogicznym.

Można zauważyć również, że w Polsce bardzo interesującą formę resocjalizacji opartą na idei samorządności i progresji opracował M. Kotański w pracy z młodzieżą uzależnioną w ośrodkach Monaru. Powodzenie przedsięwzięcia resocjalizacyjnego stosowanego wobec narkomanów, próbował Kotański powtórzyć w pracy z nieletnimi przestępcami, którzy jednocześnie zetknęli się ze środkami odurzającymi.⁶

⁶ M. Kotański, *Ty zaraziłeś ich narkomanią*, PZWL, Warszawa 1984, s. 30

Kurator sądowy dla nieletnich sprawuje nadzór nad tymi nieletnimi, którzy popełnili czyn karalny w wieku 13-17 lat i sąd rodzinny orzekł wobec nich nadzór kuratora, jako środek wychowawczy, a także nad nieletnimi w przypadku warunkowego zawieszenia umieszczenia w zakładzie poprawczym lub warunkowego zwolnienia nieletniego z zakładu poprawczego. Kurator może również sprawować nadzór nad nieletnim w okresie jego czasowego przebywania poza zakładem. Ustawa o postępowaniu w sprawach nieletnich z 1982 r. rozbudowała katalog środków wychowawczych i nadzorem kuratorskim objęła również nieletnich do 18. roku życia zagrożonych procesem demoralizacji w środowisku, w którym przebywają. W każdym z wymienionych przypadków orzeczonego nadzoru kurator pełni głównie funkcje wychowawcze i resocjalizacyjne. Jego zadanie polega na eliminowaniu zaburzeń procesu socjalizacji nieletniego przez ingerencję, dla jego dobra, w życie rodziny, środowiska szkolnego, a także - rówieśniczego.

Rola kuratora w przypadku nadzoru nad sposobem wykonywania obowiązków rodzicielskich sprowadza się do bycia doradcą rodziny, a czasem nawet organizatorem jej życia. Nadzór kuratorski nad rodziną ma na celu profilaktykę rozumianą jako zapobieganie zjawiskom, które jeszcze nie wystąpiły, ale których należy się spodziewać (np. wykolejenie społeczne).

Najbardziej popularną metodą pracy kuratorów sądowych z nieletnimi jest metoda indywidualnych przypadków, zwana *case-work*, która ma na celu udzielanie pomocy nieletnim i ich rodzinom. W myśl współczesnych teoretyków tej metody pomoc polega nie tylko na udzielaniu wsparcia nieletniemu w zaspokajaniu jego potrzeb i współdziałanie kuratora w rozwiązywaniu różnych problemów życiowych nieletniego, ale również na kształtowaniu właściwego dla jego rozwoju środowiska kulturowego. Taka wersja metody indywidualnych przypadków znalazła zastosowanie kurateli dla nieletnich, która uwzględnia zarówno procedurę *social-work*, jak i *case-work* z wyeksponowaniem jej funkcji psychoterapeutycznej. A zatem kuratela tego rodzaju stanowi system zachęt i pomocy przy właściwej dla terapeuty funkcji *case-work* i wewnętrznych zależnościach między kuratorem sądowym a podopiecznym. Jest to psychoterapeutyczny model kurateli dla nieletnich.⁷

Czynności zawodowe kuratora wynikają z funkcji zewnętrznej i wewnętrznej sądu rodzinnego dla nieletnich. Jedne są związane z realizacją nadzoru kuratorskiego nad nieletnimi i małoletnimi (tzw. czynności resocjalizacyjne), drugie-z kształtowaniem środowiska, w którym na co dzień funkcjonują podopieczni kuratora i ich rodziny (tzw. czynności

⁷ K. Sawicka, Model kurateli sądowej „Biuletyn Polskiego Towarzystwa Kryminologicznego im. Prof. Stanisława Batawii” 1996 nr 5, s. 24

wczesnoprofilaktyczne). W tym przypadku chodzi o uaktywnienie różnych służb społecznych we wczesnym etapie zaburzeń w procesie socjalizacji dzieci i młodzieży oraz zakłóceń w rodzinie, co może w konsekwencji zmniejszyć napływ spraw do sądów rodzinnych oraz usprawnić pracę kuratora w zakresie czynności resocjalizacyjnych.

Od kuratora wymaga się przygotowania pedagogicznego, by mógł realizować optymalny model wychowania resocjalizującego. Celem kuratora jest optymalne wychowanie resocjalizujące nieletnich, dokonywane przez odpowiednio dobrany zespół działań pedagogiczno-interwencyjnych, na podstawie interdyscyplinarnego modelu wychowania resocjalizującego.⁸ Model ten zawiera wszystkie aktualnie istniejące składniki systemu, ale jest ukierunkowany nie na efektywność działania instytucji w kategoriach formalnych, lecz na efekty działania instytucji w kategoriach merytorycznych, tj. odnoszących się do funkcjonowania w społecznej osobowości nieletniego, jako rezultatu działań resocjalizujących. Poszczególne elementy modelu tworzą zwartą całość postępowania resocjalizującego-są ze sobą sprzężone na zasadzie prawa przyczynowo-skutkowego i realizują ten sam cel generalny. W modelu tym najważniejszą rolę odgrywają ludzie, którzy proces resocjalizacji uruchamiają i realizują dzięki odpowiednim kompetencjom, możliwościom, strategii i procedurze resocjalizacyjnej.

Kuratorskie ośrodki pracy z młodzieżą stanowią pośrednią formę oddziaływania wychowawczego między dozorem kuratora a umieszczeniem nieletniego w placówce. Zgodnie z rozporządzeniem ministra sprawiedliwości z 2001 r. (Dz. U. nr 120, poz. 1294) ośrodek prowadzi działalność profilaktyczną, opiekuńczo-wychowawczą i resocjalizacyjno-terapeutyczną, zmierzając do zmiany systemu wartości i postaw w kierunku zapewniającym prawidłowy rozwój osobowości. Do zadań ośrodka należą działania takie jak zaspokajanie potrzeb osobowościowych, pomoc w rozwiązywaniu problemów psychicznych, uczenie samodzielnego radzenia sobie z trudnościami życiowymi, eliminowanie zaniedbań wychowawczych oraz środowiskowych, wdrażanie do przestrzegania norm społecznych, zwłaszcza w sposób aktywny, rozwijanie zainteresowań, zdolności i uzdolnień, wyrabianie nawyków właściwego spędzania wolnego czasu oraz rozładowywanie napięć emocjonalnych, jak i kształtowanie poczucia odpowiedzialności i opiekuńczości oraz umiejętnego korzystania z wolności. Realizacja tych zadań odbywa się przez organizowanie zajęć z uczestnikami oraz współpracę z instytucjami państwowymi, społecznymi, jednostkami samorządowymi a zwłaszcza z powiatowym centrum pomocy rodzinie oraz osobami godnymi zaufania.

⁸ L. Pytko, Teoretyczne problemy diagnozy w wychowaniu resocjalizującym, Wyd. UW, Warszawa 1986, s. 18

Realizacja zadań ośrodka, poza pracą z nieletnimi, wymaga również stałej współpracy z jego rodziną - to jeden z warunków skuteczności oddziaływań resocjalizujących.

Wśród środków wolnościowych, stosowanych przez sądy rodzinne, szczególną rolę zaczyna odgrywać mediacja między sprawcą czynu karalnego a ofiarą (Dz. U. nr 56, poz. 591 z późn. zm.). Prowadzona przez kompetentną i bezstronną osobę trzecią zmierza do ułatwienia stronom konfliktu zawarcia porozumienia dotyczącego naprawienia szkody czy innego sposobu pojednania się. Uważa się, że zakończona sukcesem mediacja może okazać się najlepszą metodą resocjalizacji, o wiele tańszą z punktu widzenia ekonomicznego niż dotychczas stosowane środki izolacyjne oraz najkorzystniejszą dla nieletniego, któremu zaoszczędza się niejednokrotnie silnego wstrząsu psychicznego przez umieszczenie go w zakładzie poprawczym. Mediacja może być stosowana tylko i wyłącznie w stosunku do nieletnich, którzy przypadkowo znaleźli się w konflikcie z prawem i normami etyczno-moralnymi.

W początkowej fazie resocjalizacji ogromną rolę spełnia diagnoza, która częściowo jest wynikiem procesu resocjalizacyjnego. Diagnoza stanowi podstawę dla tworzenia indywidualnych programów resocjalizacyjnych. Natomiast izolacja pełni w okresie wstępnym rolę wspomagającą dla utrzymania zasady abstynencji, zarówno dla środków uzależniających, jak i środowisk, które popychały wychowanka do toksykomanii.⁹

Ochotnicze hufce pracy odgrywają szczególną rolę w resocjalizacji, a przede wszystkim w dziedzinie polityki społecznej. Funkcjonują jako państwowe, lokalne organizacje wykonujące zadania na rzecz młodzieży wymagającej szczególnej troski i wsparcia instytucjonalnego ze strony państwa. Zadania te były określone rozporządzeniem Rady Ministrów z 23 maja 1995 r. w sprawie ochotniczych hufców pracy; umocowanie prawne znalazły w ustawie o zatrudnianiu i przeciwdziałaniu bezrobociu z 14 grudnia 1994 r. (Dz. U. nr 25 z 1997 r.); zakres działań precyzuje statut ochotniczych hufców pracy nadany przez ministra pracy i polityki socjalnej (załącznik do zarządzenia ministra pracy i polityki socjalnej nr 64 z 29 czerwca 1995 r. o zmiany ustawy o zmianach oświaty, Dz. U. nr 117, poz. 759) nakłada na ochotnicze hufce pracy określone zadania kształcenia i wychowania młodzieży. Ustawa z 13 października 1998 r. (Dz. U. nr 133, poz. 872) zobowiązuje ministra pracy i polityki socjalnej do wydania rozporządzenia w sprawie organizacji i obszaru działania regionalnych i wojewódzkich komend ochotniczych hufców pracy. Od 1 stycznia 2000 r. wojewódzkie

⁹ A. Węgliński, *Mikrosystemy wychowawcze w resocjalizacji nieletnich. Analiza pedagogiczna*, AWH Antoni Dudek, Lublin 2004, s. 41

komendy ochotniczych hufców pracy stały się jednostkami organizacyjnymi urzędów marszałkowskich.

Młodzieżowe biura pracy funkcjonują przy wojewódzkich komendach OHP i realizują zadania w zakresie: pośrednictwa pracy, a także informowania poszukujących pracy o możliwościach zatrudnienia; kierowania bezrobotnych do pracy zgodnie z wybraną ofertą, prowadzenia ewidencji osób poszukujących pracy; poradnictwa zawodowego dla młodzieży I osób pełnoletnich pozostających bez pracy przez utworzenie i prowadzenie banku informacji o zawodach, na które jest zapotrzebowanie na rynku pracy; udzielania porad o możliwości zdobycia zawodu, kierowania zainteresowanych na kursy, celem kształcenia zawodowego lub przekwalifikowania. Należy do nich np. krótkoterminowe zatrudnienie uczniów szkół ponadpodstawowych, organizowanie i nadzór nad działalnością hufców, organizowanie i nadzór nad przebiegiem praktyk zawodowych, organizowanie zagranicznej wymiany młodzieży.

Jedną z form działalności młodzieżowych biur pracy są kluby młodzieżowe. Skupiają one w swoich szeregach młodych ludzi powyżej 15. roku życia, często zagrożonych demoralizacją. Wspierają młodzież w poszukiwaniu pracy, gromadzą oferty. Naczelnym zadaniem klubów jest działalność wychowawcza polegająca głównie na kształtowaniu poczucia zaradności, wiary we własne możliwości, zapobieganiu degradacji intelektualnej. Kluby organizują odczyty, prelekcje, dyskusje o tematyce życia codziennego młodzieży w różnych sytuacjach życiowych. Spotkania są prowadzone przez psychologów, pedagogów, socjologów. Odbywają się również zajęcia instruktażowe na temat udzielania porad i wskazówek dotyczących pisania podań o pracę oraz umów z przyszłym pracodawcą.¹⁰

Krajowy Komitet Wychowania Resocjalizującego im. Kazimierza Lisieckiego został powołany w 1989 r. z inicjatywy Zarządu Głównego Towarzystwa Przyjaciół Dzieci. Dzięki niemu zorganizowano w Polsce sieć ognisk wychowawczych, nawiązujących do tradycji dorobku swego patrona. Celem Komitetu jest opracowywanie programów zmierzających do wypracowania działań dostosowanych do różnorodnych warunków modelu pracy środowiskowej z „dziećmi ulicy” (np. program przyjaciela dzieci ulicy). Ma on na celu udzielanie wsparcia i pomocy dzieciom zaniedbanym pozostawianym bez opieki, dla których ulica jest miejscem najwcześniejszych doświadczeń życiowych, destrukcyjnej zabawy i niepożądanych kontaktów. Komitet zatrudnia pracowników ulicznych, zwanych przyjaciółmi dzieci ulicy, którzy realizują skuteczny program profilaktyczno-wychowawczy, działając w

¹⁰ M. Kalinowski, Resocjalizacja i profilaktyka w środowisku otwartym, (w:) L. Pytka, Pedagogika resocjalizacyjna, Wyższa Szkoła Pedagogiki Specjalnej im. M. Grzegorzewskiej, Warszawa 2005, s. 42

tych rejonach miast, gdzie występuje problem zaniedbanych dzieci. Ważnym programem środowiskowym jest program pracy, który urzeczywistnia koncepcję integracyjnej pracy profilaktyczno-wychowawczej, realizowanej w środowisku otwartym z wykorzystaniem naturalnej selektywności dzieci i młodzieży w bezpośrednich i niesformalizowanych kontaktach z wychowawcą.

Nie można zapominać o tym, że rola wychowawcy sprowadza się do zdecydowanej interwencji dyscyplinarno-kontrolnej. Wychowanek zostaje porównany do „gnącej się półki”, na którą z góry naciskają a z dołu podtrzymują trzy siły: biologiczne, psychologiczne i społeczne. Cały czas wychowawcy realizują indywidualne programy resocjalizacji, a wszelkie zmiany w zachowaniu odnotowuje się w tzw. indeksach wychowanka. Generalna dyrektywa tego poziomu brzmi: „sam sobie sterem, żeglarzem i okrętem -a inni to tylko przychylne wiatry”.¹¹

Zawsze przy opracowywaniu założeń dotyczących metodyki oddziaływań wychowawczych należy pamiętać, że pierwszą i podstawową koniecznością przy tworzeniu mikrosystemu wychowawczego należy uczynić potrzebę wdrożenia personelu placówki do akceptacji i stosowania w praktyce ujednoczonych form i metod oddziaływań resocjalizacyjnych czy rewalidacyjnych. Drugą zaś koniecznością będzie próba wdrożenia wychowanków do zaakceptowania i współtworzenia reguł oddziaływań wychowawczych. Bowiernie nie jest możliwe uwewnętrznienie przez podopiecznych, proponowanych przez placówkę wychowawczą wartości, bez ich akceptacji i współdziałania. A to oznacza, że udział nieletnich w procesie resocjalizacji zakładowej powinien być zależny od ich własnego wyboru, od podjęcia osobistej decyzji. Jednym z bardziej interesujących rozwiązań organizacyjnych, dotyczących mikrosystemów wychowawczych w zakładach poprawczych, jest podjęta na początku lat dziewięćdziesiątych idea młodzieżowych ośrodków adaptacji społecznej, tzw. MOAS-ów, która uwzględnia wymienione wyżej zalecenia metodyczne.

Młodzieżowy ośrodek adaptacji społecznej, w swoim pierwotnym zamyśle, określonym w raporcie zatytułowanym „Kierunki reformy systemu resocjalizacji nieletnich w Polsce” - opracowanym w resorcie sprawiedliwości pod kierunkiem, Prof. Lesława Pytki, pomyślane były jako „nowa oferta resocjalizacyjna dla nieletnich”. Zakłady o charakterze MOAS miały odróżniać się od innych placówek resocjalizacyjnych specyficzną atmosferą klimatem wychowawczym o charakterze ośrodka socjoterapeutycznego z organizacją oddziaływań wychowawczych gwarantującą partnerskie i podmiotowe relacje wychowawcze.

¹¹ P. Chlebowski, O psychoterapii w zakładzie poprawczym, „Opieka-Wychowanie-Terapia” 1997, Nr 1, s. 16

W założeniu miała to być placówka o atmosferze wychowawczej przeciwnej klimatowi panującemu w zakładach poprawczych.

Podmiotowy i demokratyczny styl pracy zasadza się na regule, zgodnie, z którą wychowanek ponosi współodpowiedzialność za siebie i kształt swojego rozwoju na terenie placówki.

Wychowanek ma prawo do odmowy uczestniczenia w procesie socjoterapii i zajęciach wychowawczych, jeżeli zaproponuje konstruktywny program zajęć własnych. Tak rozumiana odmowa nie podlega karaniu czy restrykcjom. Wszystkie oddziaływania resocjalizacyjne, proponowane wychowankowi na terenie ośrodka, są rodzajem oferty, która jest rozumiana jako szansa na konstruktywnie, społecznie ukierunkowaną aktywność własną.

Istota terapii środowiskiem społecznym polegała na skoncentrowaniu wszystkich bodźców koniecznych do właściwego postępowania wychowanka i wywieraniu totalnego naporu bodźców pozytywnych. W procesie resocjalizacji uczestniczą w ten sposób wszystkie osoby zatrudnione na terenie placówki. Metoda „milieu therapy” bardzo szybko została rozpowszechniona w Europie i Stanach Zjednoczonych. Organizacja oddziaływań resocjalizacyjnych w tym systemie została ukierunkowana na wyzwianie inicjatywy i społecznej odpowiedzialności podopiecznych.¹²

W toku pobytu w ośrodku następuje opracowanie, wspólnie z wychowankiem, indywidualnego programu resocjalizacji (IPR-u), który określa cele operacyjne i etapy pracy resocjalizacyjnej. Wraz z IPR-em koniecznym wymogiem organizacyjnym staje się wprowadzenie w ramach mikrosystemu wychowawczego placówki, instytucji wychowawcy prowadzącego podopiecznego w toku oddziaływań resocjalizacyjnych w trzech układach wychowawczych (szkoła, internat, warsztaty), co gwarantuje indywidualizację oddziaływań wychowawczych.

W ten sposób pobyt nieletniego na terenie ośrodka oznacza zawarcie indywidualnego kontraktu wychowawczego, w którym określa się zadania wychowawcze niezbędne do zrealizowania, aby podopieczny mógł znaleźć swoje miejsce w naturalnym środowisku wychowawczym. Kontrakt wychowawczy oznacza, więc pisemną deklarację nieletniego, co do gotowości współdziałania w toku resocjalizacji. Zerwanie lub brak motywacji do realizacji umowy wychowawczej oznaczać będzie zastosowanie niezbędnych sankcji aż do skreślenia wychowanka z listy ośrodka i skierowanie do macierzystego zakładu lub zakładu o obostrzonym rygorze wychowawczym.

¹² K. Pospiszyl (red.) Resocjalizacja nieletnich, Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne, Warszawa 1990, s. 88 i n.

Specyficzny dla MOAS klimat i atmosfera wyznaczona jest brakiem rygoru, represji, restrykcji oraz brakiem oznak izolacji społecznej. Następuje, więc diametralne złagodzenie rygorów zakładu poprawczego.

Socjoterapeutyczny klimat wychowawczy ośrodka oznacza próbę stworzenia społeczności wychowawczej opartej na zasadach akceptacji i partnerstwa, co wyklucza możliwość tolerowania reguł i norm życia podkulturowego (grypsery).

Całkowity pobyt wychowanka w ośrodku nie powinien być dłuższy niż 3 lata, a jego celem jest osiągnięcie przez nieletniego samodzielności społecznej i odpowiedzialności za własne postępowanie w środowisku rodzinnym.

Realizacja założonych celów wymaga odpowiedniego doboru kadry wychowawczej. W założeniach proponuje się dobór kadry na zasadach konkursu i okresowe oceny działalności wychowawczej personelu.

Specyficzny klimat i organizacja MOAS-u wymusza inne kryteria kierowania nieletnich do tego typu placówki. Przede wszystkim zakłady te przewidziane są dla nieletnich podatnych na oddziaływania wychowawcze i resocjalizacyjne, czyli takich, którzy chcą współuczestniczyć w procesie wychowawczym, na zasadach podmiotowej decyzji, którzy akceptują zasady, formy i środki wychowawcze oraz sposoby organizacji pracy opracowane w ramach mikrosystemu wychowawczego ośrodka. Kierowanie nieletniego do MOAS-u musi być przemyślane i uświadomione przez samego zainteresowanego.

Oczywiście, zróżnicowane profile zakładów resocjalizacyjnych umożliwią dalsze wdrażanie autorskich koncepcji resocjalizacyjnych o charakterze sportowym, turystycznym, rekreacyjnym, rzemieślniczym, czy samorządowym. Dyrektorzy zakładów resocjalizacyjnych uzyskają szerokie uprawnienia do wprowadzania niekonwencjonalnych, innowacyjnych rozwiązań dotyczących organizacji oddziaływań wychowawczych, co jest zgodne zarówno z przepisami oświatowymi, jak i regulaminem dotyczącym pobytu wychowanków w zakładach wychowawczych i poprawczych.¹³

Pomoc w wychowaniu, zwłaszcza w przypadkach bardzo trudnych i skomplikowanych, wymaga często wiedzy przekraczającej możliwości jednostki, dlatego współpraca różnych specjalistów, jak psycholog, psychiatra, pedagog, socjolog, oraz praca w ekipie staje się coraz bardziej popularna i powszechna w wielu krajach europejskich, w tym także i w Polsce.

¹³ I. Wisłowska, M. Szyska, i in., Projekt ośrodka Rehabilitacyjno-resocjalizacyjnego dla nieletnich uzależnionych, „Opieka-Wychowanie-Terapia” 1997, Nr 2, s. 17

Bibliografia

1. Chlebowski P., O psychoterapii w zakładzie poprawczym, „Opieka-Wychowanie-Terapia” 1997, Nr 1.
2. Dukaczewski E. J., Rys historyczny rozwoju opieki nad dzieckiem społecznie niedostosowanym (przestępczym) w Polsce do wybuchu II wojny światowej, [w:] K. Pospiszyl (red.) Resocjalizacja nieletnich, Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne, Warszawa 1990.
3. Ferriere A.D., Samorząd uczniowski we wspólnotach młodzieżowych, brak wydawnictwa, Warszawa 1962.
4. Kalinowski M., Pełka J., Zarys dziejów resocjalizacji nieletnich, Wydawnictwo APS, Warszawa 1996.
5. Kalinowski M., Resocjalizacja i profilaktyka w środowisku otwartym, (w:) L. Pytka, Pedagogika resocjalizacyjna, Wyższa Szkoła Pedagogiki Specjalnej im. M. Grzegorzewskiej, Warszawa 2005.
6. Kotański M., Ty zaraziłeś ich narkomanią, PZWL, Warszawa 1984.
7. Pospiszyl K. (red.) Resocjalizacja nieletnich, Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne, Warszawa 1990.
8. Pospiszyl K., Żabczyńska E., Psychologia dziecka niedostosowanego społecznie, PWN, Warszawa 1980.
9. Pytka L., Teoretyczne problemy diagnozy w wychowaniu resocjalizującym, Wyd. UW, Warszawa 1986.
10. Rabinowicz L., Podstawy nauki o więziennictwie, Gebethner i Wolf, Warszawa 1935.
11. Sawicka K., Model kurateli sądowej „Biuletyn Polskiego Towarzystwa Kryminologicznego im. Prof. Stanisława Batawii” 1996 nr 5.
12. Węgliński A., Mikrosystemy wychowawcze w resocjalizacji nieletnich. Analiza pedagogiczna, AWH Antoni Dudek, Lublin 2004.
13. Wisłowska I., Szyska M., i in., Projekt ośrodka Rehabilitacyjno-resocjalizacyjnego dla nieletnich uzależnionych, „Opieka-Wychowanie-Terapia” 1997, Nr 2.